

ŽIVOTNÍ OSUDY EVANGELICKÉHO FARÁŘE JANA JELÍNKA

LENKA KLOČKOVÁ

Životní osudy evangelického faráře Jana Jelínka jsou výjimečné, stejně jako je výjimečná jeho osobnost. Část jeho života, ta nejvíce dramatická, je nerozlučně spjatá s ukrajinskou Volyní.

V době druhé světové války, kdy působil jako evangelický kazatel v české obci Kupačiv na Volyni, poskytl na své faře úkryt a pomoc pronásledovaným lidem bez rozdílu vyznání či národnosti a díky své šlechetnosti a odvaze zachránil život desítkám lidí. Ne náhodou si Jan Jelínek zaslouží srovnání s Oscarem Schindlerem.

Životní pouť Jana Jelínka, potomka českých pobělohorských exulantů, začala 19. května 1912 v polském Zelově, v části Polska, která tehdy patřila carskému Rusku. Jeho rodiče, Pavel Jelínek a Karolína Jelínková, roz. Jersáková, pracovali jako textilní dělníci. Když byly Janovi dva roky, otec narukoval do carské armády a svého syna spatřil až po jejím skončení.

Od roku 1918 navštěvoval Jan základní sedmitřídní školu v Zelově, v roce 1924 pak začal navštěvovat měšťanskou školu v Suchdole nad Odrou. Prarodiče Jana Jelínka, manželé Jersákoví, se totiž v tomto roce přestěhovali do Československa a třináctiletý Jan, který si k nim vytvořil hlubokou citovou vazbu, podobně jako k mamince, je zakrátko následoval. Kromě školní docházky Jan také pracoval na dědečkově hospodářství.

O tři roky později, v roce 1927, se vrátil k rodičům do Zelova a pracoval v české tkalcovské firmě Jan Sláma. Zde, již v pouhých patnácti letech, vedl celé účetnictví, navíc při práci soukromě studoval textilní průmyslovku.

V letech 1931–1935 pak studoval teologii v Misijní škole v Olomouci. Po jejím absolvování se vrátil zpět do Zelova, kde opět působil ve stejné textilní firmě, kde před lety vedl účetnictví. Tentokrát však již celou továrnu, která se mezitím rozrostla a měla již 150 zaměstnanců, řídil.

Když v roce 1937 dostal nabídku působit jako kazatel v evangelickém sboru na Volyni,¹ rozhodl se ji přijmout. Stal se kazatelem v české obci Kupačiv. Právě zde prožil v době druhé světové války nejdramatičtější a také nejnebezpečnější chvíle svého života, ale jak sám Jelínek říká, také roky nejbohatší. Díky své statečnos-

---

1 Po první světové válce tato část Ukrajiny připadla Polsku.

ti a šlechtivosti, kterou v této době prokázal, získal od českých novinářů přídomek český Oscar Schindler. Jan Jelínek ve svých vzpomínkách, které byly vydány v roce 2003 pod názvem *Pouštěj chléb svůj po vodě*,² na své počátky v Kupičově vzpomíná takto:

„Měl jsem zvěstovat slovo lásky Boží. Dostal jsem se do neznámých končin, do východního Polska, na Volyň, do pěkné české obce Kupičov. Velice jsem si zamiloval tu obec i ten lid. Nejbohatší byla pro mne doba druhé světové války. Tehdy se na mne vztahovala slova z Bible: „Pouštěj chléb svůj po vodě, po mnohých dnech najdeš jej.“ (Kazatel 11,1).³ Druhá světová válka byla na Volyni obzvláště složitá – přechod front, národnostní konflikty mezi Poláky a Ukrajinci, pronásledování Židů, rádění banderovců...

Fara Jana Jelínka se stala v této těžké a složité době útočištěm pro všechny pronásledované, ať byli jakéhokoliv vyznání, národnosti či přesvědčení. Jan Jelínek ukrýval Židy před Němci, Poláky před banderovci, Ukrajince před Rusy.⁴ Na faře našli úkryt a pomoc mj. židovští manželé Fonkovi, rodina Fischerova, česko-polská rodina Veselých, ukrajinská rodina Luciukova i těžce zraněný Polák Zubkiewicz, jehož rodinu vyvraždili banderovci.⁵

Pomáhal také židovským obyvatelům kovelského ghetta, kam vozil potraviny, přestože mu hrozilo nebezpečí, že bude zajat německými hlídkami. Sám na to vzpomíná: „Z Kovle mi někteří psali, abych se nad nimi smiloval a poslal jim nějaké živobytí. Koupil jsem brambory, mouku, kroupy, sádlo, máslo i další věci a jel do Kovle. Tam nás zastavila německá hlídka. Na dotaz, co vezu, jsem řekl, že kontingent. Němec to spolkl a já šťastně tento proviant zavezl do ghetta.“⁶

Jan Jelínek byl zapojený do činnosti kupičovské domobrany, jejíž akce byly namířeny proti nacistům a banderovcům. Jako jeden z mála v Kupičově vlastnil také rozhlasový přijímač, a tak zachycoval nejnovější zprávy o situaci na frontách a neváhal je dál šířit.

Když se na jaře 1944 blížila fronta (byla mezi Kupičovem a Luckem), Jan Jelínek se stal členem delegace kupičovských mužů,⁷ která se dne 14. dubna vypravila za

---

2 Srv. Jan Jelínek: *Pouštěj chléb svůj po vodě*. (Mé vzpomínky). B. m. 2003. In: Národní archiv (NA), fond Jelínek Jan, nezprac., kart. 5.

3 Tamtéž, s. 3.

4 Oporu našel Jan Jelínek ve své manželce Anně, roz. Blažkové, s níž se oženil v roce 1942. Spolu prožili bezmála sedmdesát let.

5 Jan Jelínek se těžce zraněného muže vydal hledat do polí, poskytl mu pomoc a úkryt na faře a dokonce se mu podařilo přesvědčit kupičovského lékaře, aby nemocného na faře několikrát navštívil a ošetřil ho. Srv. Jan Jelínek: *Pouštěj chléb svůj po vodě*, s. 110.

6 Srv. Jan Jelínek: *Pouštěj chléb svůj po vodě*, s. 106.

7 Delegaci tvořili Bohuslav Ledvina, Jan Jelínek, Jaroslav Židlický a Jaroslav Šebesta. Srv. Jan Jelí-

frontu, do osvobozeného města Luck, aby nabídla velení československé vojenské jednotky vedené Ludvíkem Svobodou vstup 237 kupičovských obyvatel do jejich řad. Při zpáteční cestě z náborové komise se Jan Jelínek nakazil břišním tyfem a po vyléčení, přestože byl jako duchovní od vojenské služby povinnosti osvobozen, vstoupil i s manželkou Annou jako dobrovolník do čs. vojenské jednotky v SSSR. Nejprve byli oba zařazeni do náhradního pluku, potom Jan Jelínek nastoupil do zbrojního skladu Dělostřeleckého pluku 5, jehož velitelem byl Alois Boček. Manželka působila na velitelství pluku jako spojka mezi československým a sovětským štábem. Manželé Jelínkovi se účastnili bojů u Dukly a osvobozování Československa. Ještě před skončením války absolvoval v Popradě důstojnickou školu.⁸

Jan Jelínek je nositelem řady vojenských řádů a vyznamenání – mj. Československého válečného kříže 1939 a Medaile za zásluhy II. stupně.

Po demobilizaci se s manželkou usadili nakrátko v Žatci, brzy se však přestěhovali mezi kupičovské a zelovské krajany do Oráčova na Rakovnicku a Jan Jelínek opět začal působit jako československý evangelický duchovní. Měl v duchovní správě rozsáhlé území Žluticka. V roce 1946 dokončil studium na gymnáziu a při své práci duchovního jako mimořádný posluchač studoval rovněž Husovu evangelickou bohosloveckou fakultu v Praze.⁹

V letech 1946–1948 pracoval také jako důvěrník Československého ústavu zahraničního. Pomáhal především při repatriaci krajanů z polského Zelova a z Volyně (Ukrajiny a SSSR).¹⁰ Jan Jelínek zažil také perzekuci ze strany minulého režimu. Pro své otevřené názory se ocitl rovněž v hledáčku zájmu StB. Již v roce 1952 odmítl např. požadavek církevního tajemníka, aby přesvědčoval rolníky ke vstupu do JZD s tím, že to není úkol kazatele. V průběhu padesátých let byl StB několikrát vyšetřován, v roce 1953 se ho dokonce marně snažila přimět ke spolupráci. Nakonec byl však dne 10. 1. 1958 přece jen zatčen. StB ho odvedla ze školy v Jesenici přímo z výuky náboženství, tři měsíce byl ve vyšetřovací vazbě ve Vykmanově u Jáchymova a v březnu 1958 byl Lidovým soudem v Podbo-

---

nek: Pouštěj chléb svůj po vodě, s. 118.

8 Z armády odcházel Jan Jelínek v hodnosti poručíka. V roce 1945 v Rakovniku působil jako hospodář proviantní služby, vedl zvěrolékařský sklad v Kněževsi; koncem září vstoupili manželé Jelínkovi do volyňské vojenské skupiny v Žatci.

9 V roce 1956 složil před Synodní radou farářskou zkoušku a zůstal činným farářem až do svého zatčení v roce 1958. Srv. Vlastní životopis Jana Jelínka. NA, Jelínek, nezprac., kart. 1.

10 V této době Jan Jelínek zachránil nejméně deset ukrajinských emigrantů, kteří se báli vrátit do Sovětského svazu. Vystavil jim křestní listy s razítkem kupičovské farnosti, tím se z nich stali repatrianti z Volyně a s největší pravděpodobností je zachránil před gulagem. Jak říká ve svých vzpomínkách, doklady nechával na sluníčku, aby vypadaly starší. Srv. Jan Jelínek: Pouštěj chléb svůj po vodě, s. 158–161.

řanech ¹¹ odsouzen za pobuřování, za nesouhlas s kolektivizací a za pobuřování proti zakládání JZD ke dvěma letům odnětí svobody, zákazu činnosti duchovního na pět let a k zákazu pobytu v celém Karlovarském kraji a přiléhajících okresech na pět let. Trest si odpykal v nápravném pracovním táboře ve Rtyni v Podkrkonoší, kde pracoval v dole Zdeněk Nejedlý 2.

O pokoře, se kterou přijal i tuto zkoušku, kterou mu život přichystal, vypovídají dopisy, které psal manželce z vězení: „Jsem zde plně spokojen, dost stravy, volna i vycházek. Jedno mi nejde k duhu, to je velké chladno.“¹² Ve stejném dopise dále píše: „Také jsem si již prohlížel pracoviště v podzemí. Ponejprv je to dost strašné, ale myslím, že si zvyknu.“¹³ Jan Jelínek si na těžkou práci v dole zvykl. A přestože při ní utrpěl těžký úraz páteře, na osud nikdy nezhral.

Propuštěn byl v lednu 1960. Do Oráčova se však nesměl vrátit. S pomocí přátel si našel práci v Praze v podniku Barvy a laky, kde pracoval jako dělník až do svého odchodu do důchodu v roce 1972.

Do Oráčova se vrátil teprve po svém odchodu do důchodu. Léta se marně snažil získat státní souhlas, aby mohl opět působit jako duchovní. Nakonec se mu to podařilo a stal se pomocným farářem bez nároku na plat. Po roce 1989¹⁴ Jan Jelínek působil jako kazatel v Oráčově do roku 2005, do svých 93 let. Když mu bylo 90 let, pomohl zajistit rekonstrukci oráčovského kostela, kterou částečně hradil ze svých vlastních úspor a osobně řídil také stavební práce.

V roce 2007 zaslali rodáci obce Kupičov prezidentovi České republiky návrh na udělení státního vyznamenání Janu Jelínkovi, žel, nebyli vyslyšeni. Této pocty se mu nakonec dostalo. Dne 28. října 2019 Jana Jelínka vyznamenal prezident republiky Miloš Zeman Řádem Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy.

Do povědomí širší veřejnosti se životní příběh Jana Jelínka dostal poté, když mu v červenci 2008 náčelník Generálního štábu Armády ČR, gen. Vlastimil Pícek udělil „Plaketu náčelníka generálního štábu“ a „Laudi Memorabilis“ za neokázalé hrdinství a skutky, jimiž zachránil desítky lidských životů nejen za

---

11 Rozsudek byl potvrzen krajským soudem v Karlových Varech dne 31. 3. 1958. Srv. Rozsudek krajského soudu v Karlových Varech nad Janem Jelínkem ze dne 31. 3. 1958, in: NA, Jelínek, nezprac., kart. 1. Manželka Anna Jelínková se pak dne 1. 6. 1958 obrátila s prosbou o propuštění svého manžela na prezidenta republiky Antonína Novotného. Její prosbě však prezident republiky nevyhověl. Srv. dopis Anny Jelínkové prezidentu republiky Antonínovi Novotnému ze dne 1. 6. 1958, NA, Jelínek, nezprac., kart. 1. Jan Jelínek se soudní rehabilitace dočkal v roce 1990.

12 Dopis Jana Jelínka adresovaný manželce Anně ze dne 27. 4. 1958. NA, Jelínek, nezprac., kart. 1.

13 Tamtéž.

14 Politickou změnu v roce 1989 uvítal, následovalo však zklamání: „Duchovně jsme v otroctví dále. Člověk se neobrací k Bohu, ale chce být pánem všeho.“ Srv. Český Schindler Jan Jelínek. *Magazín Práva*, 18. 10. 2008, s. 17. NA, Jelínek, nezprac., kart. 1.

války, ale také v pohnuté poválečné době. O rok později, dne 3. prosince 2009 Jan Jelínek zemřel.

Osobní archiv Jana Jelínka jsme v roce 2010 převzali do Národního archivu. Jakou cestou se k nám archiválie dostaly? Když 3. prosince 2009 Jan Jelínek zemřel, vysílala ČT 1 ve své hlavní zpravodajské relaci zprávu o jeho skonu. Byli jsme přesvědčeni, že odkaz takových statečných lidí, jakým byl Jan Jelínek, má být uchován v paměti národa pro další generace, proto jsme oslovili pana Josefa Řepíka, který byl v té době předsedou historicko-dokumentační komise SČVP, a poprosili jsme ho, zda by nám pomohl navázat kontakt s rodinou Jana Jelínka. Kontakt s neteří Jana Jelínka, paní Evou Jelínkovou, nám poté laskavě zprostředkovala rodačka z Kupičova, paní Slávka Žáková. Díky této skvělé spolupráci se nám podařilo s rodinou vyjednat předání osobního archivu Jana Jelínka a jeho manželky Anny do Národního archivu.

Jaké dokumenty osobní archiv Jana Jelínka obsahuje? Především se jedná o životopisné materiály (osobní doklady, legitimace), korespondenci (včetně dopisů, které psal Jan Jelínek v době svého věznění v 50. letech své manželce), dokumenty vztahující se k politickému procesu s Janem Jelínkem v roce 1958 a z pozdější soudní rehabilitace, písemnosti související s duchovní službou Jana Jelínka. Dále jsou ve fondu uloženy texty Jelínkových kázání, fotografie, novinové výstřižky o životě Jana Jelínka, rozhovory, které poskytoval tisku atd.

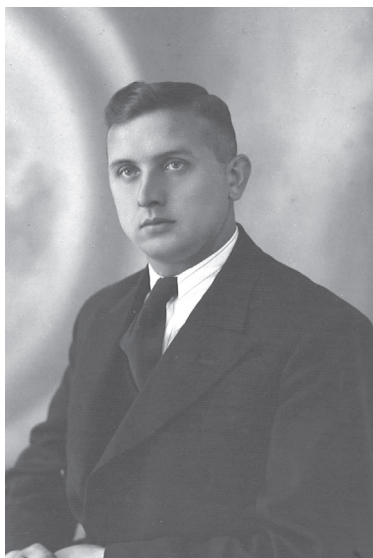
V jednom ze zápisníků¹⁵ uložených v osobním archivu Jana Jelínka, z něhož čerpal při přípravě svých kázání, je moudrost, která charakterizuje přesně hodnoty, kterými se Jan Jelínek v celém svém životě řídil:

„Ptali se jednoho mudrce, která hodina v lidském životě je nejdůležitější, který člověk je nejdůležitější a který skutek je nejdůležitější.
Odpověděl: „Nejdůležitější hodina je vždy ta přítomná, nejdůležitější člověk je vždy ten, který právě stojí před tebou a nejdůležitější skutek je vždy prokázat člověku dobro.“

15 Příběhy, které se skutečně staly. 1. díl, s. 51. NA, Jelínek, nezprac., kart. 5.

Jan Jelínek s maminkou (rok 1916)

*Portrétní fotografie z doby jeho působení
v Kupačově (asi rok 1937)*

S manželkou Annou v čs. armádě (Jan Jelínek je v první řadě zprava)

Manželé Jelínkovi v únoru 1951